نگاه

تدوین نقشه راه گذار از بخش سنتی به بخش مدرن برای شبکه توزیع کالا در ایران

زهرا آقاجانی . پژوهشگر اقتصادی

براساس آمارهای مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵ بیش از ۲۵ درصد از کل درآمد خانوارهای ایرانی بابت خرید اقلام مصرفی اساسی (محصولات برکردش) اختصاص دارد. یکی از شیوه‌های برآوردن نیاز مصرف‌کنندگان به اقلام پرمصرف، تأمین آنها از فروشگاه‌های زنجیره‌ای به‌ویژه از طریق فروشگاه‌های تخفیفی است. فروشگاه‌های تخفیفی، نوعی از فروشگاه‌های زنجیره‌ای هستند که با اتخاذ راهبرد کاهش قیمت تمام‌شده، کالاهای اساسی و مصرفی موردنیاز مردم را با قیمت پایین‌تر از سطح بازار عرضه می‌کنند. برخی از ویژگی‌های اصلی فروشگاه‌های تخفیفی که این نوع فروشگاه‌ها را از سایر مدل‌های فروشگاهی متمایز می‌کند، شامل استفاده از صرفه‌های ناشی از مقیاس، انعقاد قرارداد درازمدت با تأمین‌کنندگان، اکتفا به حاشیه سود اندک (در مقابل فروش بیشتر)، همواره تخصیص‌دهی‌بودن، عرضه طیف محدودی از کالاها (عمدتا اقلام برکردنی)، هدف‌گذاری برای رساندن کالا به طبقه پایین و متوسط، طراحی و چیدمان ساده، چندبین‌مهارتی‌بودن کارکنان و مساحت کوچک یا متوسط (با توجه به ظرفیت خازنه‌های کشور) فروشگاه‌های تخفیفی است.

درخصوص فروشگاه‌های تخفیفی در ایران باید کفت در حال حاضر سه برند فروشگاهی در حوزه محصولات خوارباری وجود دارند که با وجود آنکه فقط چهار، پنج سال از شروع فعالیت آنها می‌گذرد، تعداد آنها به بیش از هزارو ۶۵۲ فروشگاه (به‌روزشده تا مورخ ۱۳۹۷/۴/۲۲) رسیده است. در واقع، دلیل اقبال عموم مردم به خرید از این فروشگاه‌ها را می‌توان در مؤلفه‌هایی همچون عرضه کالاهای با قیمت مناسب و با کیفیت قابل قبول، امکان استرداد و تعویض کالا و استفاده از ابزارها و تجهیزات نوین جست‌وجو کرد.

ایجاد فروشگاه‌های تخفیفی در ایران، علاوه بر اینکه باعث تحولات مثبتی در نظام توزیع کالای کشور شده، مانند هر پدیده نوپدید دیگر، باعث ایجاد شائبه‌هایی همچون امکان تضعیف کیفیت تولیدات داخلی، احتمال عرضه کالاهای فاقد کیفیت لازم (به‌ویژه محصولات فساد‌پذیر با توجه به حساسیت آنها)، احتمال فریب مصرف‌کننده از طریق انجام تبلیغات و جراح‌های غیواقعی (به دلیل نبوابودن مدل تخفیفی و به‌تبع آن عدم کفایت آگاهی‌های مصرف‌کنندگان ایرانی نسبت به ویژگی‌های ماهوی آن)، احتمال بروز رویه‌های غیرمنصفانه تجاری (فشار به تامین‌کننده برای ارزان‌خریدن کالای وی) و بیم تعطیلی برخی واحدهای سنتی شده است. هرچند باید به این نکته توجه داشت که همگی موارد فوق‌الذکر جزء ابهامات نظر بر این حوزه بوده و تاکنون هیچ‌گونه مطالعه کارشناسی یا ارزیابی علمی در ارتباط با موضوع حاضر در ایران صورت نگرفته است و صحت و سقم آن مشخص نیست.

علاوه بر این، هنگامی که به آسیب‌های یک پدیده به نسبت نوین همچون توسعه فروشگاه‌های تخفیفی اشاره می‌شود، باید به مزایای آن نیز توجه کرد. به فکر حل اساسی این مشکلات نیستیم که مزایای آن نسبت به احتمال بروز آسیب‌های ناشی از شکل‌گیری آن بیشتر است یا برعکس. برخی از مهم‌ترین اقدام‌های انجام‌شده در گذر زمان شده است. مشکلات ساختاری کشور به‌واگونه‌ای است که دائما فرد و توسعه‌نیافتگی را تولید و بازتولید می‌کند. به این علت که ساماندهی در کشور، ثروت از طریق دلالی، واسطه‌گری، آسان‌خوری، مفت‌خواری، فساد، رانت و واردات قابل ذخیره و اینانست است. به از طریق کارآفرینی واقعی و تولیدمحور فکر و نوآوری و آزاجیایی که عموم دولت‌ها پشت به تولید و رو به فعالیت‌های کفته‌شده بوده‌اند، هیچ نوع نظارت یا اعمال هزینه‌ای بر اجرا این نوع فعالیت‌های ناملوظ در کشور صورت نمی‌کیرد. از این‌رو مشاهده می‌شود عموم دولت‌ها که دلبسته درآمدهای برون‌زا و مفت‌وبخشی خدادادی بوده‌اند، در اثر تکانه‌ای بیرونی مانند تحریم، چگونه پول‌های سرگردان داخل کشور را به سوی فعالیت‌های سوداورانه خرید دلار و سکه رانه کردوانه. و این فاجعه کاملی ارزش پول ملی را به هدرداد. نکته قابل تامل و ناتراور این نکته است که از این نقطه جنین‌باز کزیده شده‌اند. اما عبرت نمی‌کیرند که آخرین آن سال‌های ۹۰ تا ۹۲ بوده که تاریخ ورود آن‌ها بود.

به نظر شما شرایط بحرانی کنونی، ما را به بن‌بست نزدیک می‌کند یا نه، هنوز راه برای بدترشدن اوضاع هم وجود دارد؟

فراموش نکنیم که اینجا ایران است و دارای یک ویژگی تعدنی قوی و کنام دلیران. من برای این کشور هیچ‌گاه قائل به بن‌بست نبوده‌ام. آن‌قدر توانمندی و نیروهای جوان برانرژی و خوش‌فکر در داخل و خارج کشور هستند که کاملا قدرت قائل‌شدن بر این مسئله را فراهم کند. اما نکته‌ای مهم، ریشه‌ای و اساسی وجود دارد. برای توجیه این کفته از کتاب «من تجربه‌ها» نوشته «ریچارد نفیو» که مشاوره‌های مجلس اقتصادی دو سابقه قدردانی است، کمک می‌کیرم. با توجه به نکات مطروحه در مصاحبه در ۸۷ می‌توان دریافت که آمریکا و کره‌وادی که تلاش داشتند بر ایران با اعمال تحریم‌ها فشار بیاورند، دقیقا مطروحه شده بودند که فـ ـقوای اجرایی، مقننه و قضائیه ما نمی‌توانند در شـ ـرایط فعلـی روی موضع اقتصاد به نقطه همهاعتنی برسند و از این قضیه حداکثر استفاده را کردند و همه‌اکنون نیز در چنین حالتی قرار داریم. مشکل آنجاست که سیاست‌مداران در بحران کنونی، کمتر بسیار دخیل است. بهتر بکویم. بین مسئولان باید سه ویژکی اصلی اهلیت سیاسی، اهلیت امنیتی و اهلیت حرفه‌ای وجود داشته باشد، اما در بین بیشتر مسئولان اقتصادی در دولت‌های مختلف، اهلیت حرفه‌ای حلقه کمشده است. کرچه ممکن است آن مسئولان خاص، افراد خوبی بوده و اهلیت سیاسی و امنیتی داشته باشند، اما در اینجا از اهلیت زیاد اقتصادی نداشته‌اند که باعث شده کشور به اینجا بیوسد. این کتاب نشان‌دهنده خطاهای بسیار مهلکی است که از تصمیم‌های مسئولان اقتصـادی در این کشـور اتفاق افتاده و همین‌طور در مقابل از جرایـی و چکونکی تحریم‌ها و تلاش برای اعمال آن علیه ایران در مقاطع مختلف یاد شده است. در صفحه ۴۷ این کتاب کفته می‌شود: «ما آنچه در عمـل اتفاق افتاد، این بود که ایرانی‌ها نتوانسـتند پاسـخی به تحریم‌های اقتصادی بدهند». دقت کنید. این بدان معناسـت که مسئولان تصمیم‌کیر اقتصادی در دولـت‌های مختلف این دوران ۱۲ سـال حتی برنامـه‌ای برای مقابله با تحریم‌ها نداشـته‌اند، نکته‌ای که رهبر انقلاب چندین‌بار در دولت قبلی و دولت فعلی متذکر شـده‌اند. با توجه به تحریم‌های سبک‌تری که در دوران جنگ داشتیم، از آن تجارب درس نکرفتیم و بلافاصله بدون اینکه اجازه دهیم زمینه‌های تلاش‌های انجام‌شده در تولید قوام یابند، بی‌اعتنایی‌های مهلک را در پیش کرفتیم که به بی‌اعتباری مالی کشورمان در جهان در سال‌های ۷۲ و ۷۴ منجر شده و تقریبا وضعیت فعلی را در آن زمان مشـاهده کردیم. این موضوع خود محتاج کفت‌وکوی مستقل اسـت که برای آن مسـتندات مستدل موجود اسـت. درباره مسئولان تصمیم‌کیر در دولت‌های مختلف از برنامه اول توسـعه تاکنون، می‌توان با احتمال زیاد، به استنای مواردی معـدود، کفت «اهلیت حرفه‌ای» نداشـته‌اند و صرفا به «اهلیت سیاسـی و امنیتی» در پسـت‌های مختلف نشسته‌اند. به موضوع اصلی برکردیم. مسئولان در اقتصاد نتوانسته‌اند جوابی به تحریم‌ها بدهند؛ یعنی برای اولین تحریمی که سـال ۱۳۸۵ شروع شد، برنامه‌ریزی نکردند. به‌این‌ترتیب آنها قدم‌به‌قدم اقتصاد کشـور را به دام خودشـان کشـاندند. در صفحه ۴۹ این کتاب به نکته خوبی اشـاره می‌کند. از صفحاتِ جدیدی می‌کوید که در کشـور برپا شـد و اوسـتکی به یک حوزه مسـئولیت را در اقتصاد کم کند. برای روشن‌شدن خوانندکان به صنایعی اشـاره می‌کنم که در دوران دفاع در کشـور به عنوان طرح‌های حمله انقلاب نام کرفت، سـپس در دوران مرحوم هاشمی‌رفسـنجانی تحرکات دیکری شدند. اما توجه و اولویت بیشـتر به کنام‌ها به خاط. رویِ طرح‌های عمرانی مضرکر شد. با توجه به بحران مالی‌ای که کشور در اثر بی‌مبالاتی‌ها در آن موجه شد و همچنین سقوط ریفاقی‌های ارزی در دولت قبلی اخاتی، مجدداً توجه به‌سـوی صنعت معطوف شد. اتفاقا این‌نظریترین اشتغال‌زایی کشـور. از

برخی مسئولان تصمیم‌کیر اقتصادی، اهلیت حرفه‌ای نداشته‌اند و با دریـش‌کرفتن تبلیغ برای کمیت‌های آماری ایجاد صنایع، کوتوله‌پروری را رواج داده و واحدهای صنایع را به‌ورشکستکی مشابه را آن هم ازنوع فناوری‌های پایین، تکرار کرده‌اند. در زمان جنک تحمیلی، مخالفان پیشرفت ایران، فهمیده بودند که ایران توانایی مقاومت دارد، اما اکنون شاهد هستند که صنایع کشور فشل شده است. در دنیا فناوری صنایع طبق تقسیم‌بندی جهانی چهار دسته است:۱- صنایع با فناوری بالا ۲- صنایع با فناوری متوسط بالا ۳- صنایع با فناوری متوسط پایین ۴- صنایع با فناوری پایین.

دشـمنان ایران از زمانی که تحریم را آغاز کردنـد، کاملا فهمیده بودند. اقتصاد ما نه‌تنها در بخش تولید صنعتی در باتلاق واحدهای تکراری دسـته‌های سه و چهار قرار دارد، بلکه حتی در بخش خدمات با بخش کشـاورزی هم با چنین اهمال‌کاری‌هایی مواجه هسـتیم. بیش از ۹۸ درصد صنایعی که در داخل کشـور شـکل کرفته، در دسته‌های سـه و چهار است، همه کشورهای اطراف ما هم کموبیش همین کالاها را تولید می‌کنند.

در ایران نتوانسـته‌ایم از موقعیت طلایی جغرافیایی و اسـتراتژیک کشـور با ۱۵ همسـایه هم‌مرز با واسـطه و بی‌واسـطه آب، بهره بکیریم. با وجود این پتانسـیل، ما قادر نبودیم مقابله کنیم و آنها رویه عملکرد مسـئولان تصمیم‌کیر و سیاسـت‌کذار اقتصادی ما را کاملا شـناخته بودند و به‌صراحت کفتند ایران‌ها نتوانسـتند کاری بکنند. پس استدلال خودمان بود که ما را در این وضعیت قرار داده اسـت. رهبر انقلاب در تاریخ ۱۵ مرداد۱۳۹۰ به همین نکته اشـاره کرده‌اند: «اکر ما صربه خوردیم، تقصیر خود ماست، کوتاهی‌های خود ماست».

اشاره کردید در زمان جنک و چند برهه دیکر، ایران بر صنایع نوین تمرکز کرده بود و این سبب شده بود تا تحریم‌های آن زمان و محدودیت‌های جنک نتواند چندان مشکل‌ساز باشد چه شد که دنبال صنایع جدید رفتیم؟

در زمـان جنک، به دلیل نبود کمک‌های خارجی و نیازهای مبرم و کمبودهای حیاتی که در کشـورمان برپا داد، یک‌سری صنایع اسـاسی در کشـور به وجود آمد؛ مثلا قوله مبارکه که در زمان جنک تأسـیس شد. هرچند در مکان اشتباه و بدون درنظرکرفتن ضروریات آمایش علمی سرزمین و به دلایل سیاسی منطقه‌ای و بر اثر نفوذ صاحبان قدرت منطقه‌ای در تصمیم‌کیری‌ها ایجاد شـد و اکنون تبعات همین کارنابلدی‌ها دامن خود تمدنی اصفهان را کرفته اسـت. یا برخی از صنایع مهم ابرارسـازی را بدون اینکه فرصت قوام‌یافتن به آنها بدهند -با توجهات بزکـ‌کـرده و عوام‌کرایانه-، با واردات بی‌رویه به نابودی کشـیدند. با تلاش بزرک مورد نیاز تولیـد و ایجـاد خیاطی و امثالهم که برای اولین‌بار کشـورمان تا این اندازه از قنون را تجربه کـرد و دانش ضمنی ارزشـمندی را فراهم کرد که هنوز می‌تواند ابـزار قدرتمند برای جهش در فناوری‌ها شـود. این اقدامات به عمق تجربه صنعتی کشـور افزود، اما این‌کونه فعالیت‌ها به شکل اصولی حمایت و پشتیبانی نشد. بلکه، برعکس، فعالیت‌های موتنازی رواج یافت.

دکرنت‌وکوهای پیشین تأکید کرده بودید که ایران باید روی چند صنعت مشخص تمرکز کند. این دو کفته به هم در تضاد نیستند؟

خیر. هنوز هم همین عقیده را دارم، زیرا مطالعات و مسـتندات کشورهای راهشده از فقر و بیچارکی و البته اکنون توسـعه‌یافته نشان راههای بسیار مفیدی را در مقابلمان قرار می‌دهد. در ملو-۶۰ سـال کذشته، مراحل توسعه را درست درک و طی نکرده‌ایم. البته ناکفته نماند که عموم دولت‌هایمان، نه همه آنها. ارادهای هم برای توسـعه‌یافتن نداشـتند. مثال می‌زنم. این اطلاعات مربوط به آمارهایی اسـت که وزارت صنعت، معـدن و تجارت در ۱۳۹۶/۱۱/۱۱

برای اینکه ضعف‌ها پوشیده شود، در بسیاری از موارد قراردادهای اقتصادی را محرمانه می‌کنند. الحق باید یک‌سری موارد محرمانه بماند. اما ملاّ قرارداد برجام را منتشر کردند. اما بسیاری از قراردادهای اقتصادی منعقدی را که مسئولان اقتصادی پس از برجام مرتبا با تبلیغات متعدد به رخ می‌کشیدند، محرمانه اعلام کردند و در نتیجه ضعف‌های دانشی و نبود اهلیت حرفه‌ای را به‌این‌ترتیب توانستند بپوشانند و زیر فرش کنند

روی سـایت خود قرار داده اسـت. باور نمی‌کنید که اکنون ۴۵۳ واحد ایمیوه‌کیری داری یوانه بهره‌برداری داریم و ۵۸۰ واحد هم در دسـت اجراسـت؛ یا مثلا ۹۶ واحد سیمانی داری یوانه بهره‌برداری و ۶۸ واحد در دسـت اجرا؛ ۱۰ واحد ماشین‌های لباسـشویی و ظرفشـویی داری یوانه بهره‌برداری و ۸۸ واحد در دسـت اجرا؛ یا ۱۲۳ واحد فرآورده‌های لبنی داری یوانه بهره‌برداری و ۶۹۰ واحد در دسـت اجرا؛ یا ۱۲۷ واحد تولیدی کالباس و سوسیس داری یوانه بهره‌برداری و ۱۲۷ واحد در دسـت اجرا داریم. ملاحظه کنید که این رشته! سر دراز دم! که هیچ منطق عقلانی برای آن حاکم نیسـت. از این قبیل واحدهای تکراری که فرمان به‌دلیل رعایت‌نکردن موضوع سـیار مهم مقیاس، باعث نداشتن توانایی هزینه در بخش تحقیق و توسـعه و بهره‌سـازی‌کردن فناوری شـده و در نهایت تبدیل به واحدهای صرفا موتنازکر (به واقع می‌شـود کفت دلالی در لباس صنعت و آشـزدن پر نوبت ملی) شـده‌اند، در اقتصاد ایران بسیار است.

آیا این وضعیت، منافع بلندمدت و میان‌مدت جامعه را دربر دارد؟ مسـلما نه. این شـرایط محصول افق زرف‌اندیشـی نیسـت و به احتمال زیاد تنها هدف آن عوام‌کرایانه و ساختن آمار تصنعی، مسـئولان اقتصادی کشور اسـت! به همین دلیل می‌کویم به نظرم رسید بسیاری از مسئولان اقتصادی در ایران احیاء حرفه‌ای ندارند و هنوز هم همین شیوه انتخاب رایج است. در صفحه ۸۷ کتاب مورد نظر، نویسـنده بر این نکته تأکیـد دارد که تحریم‌کنندکان به ترتیبی عمل کردند که «از به‌صورت مداوم از ایران خارج می‌شد و کالاهای تجملاتی وارد این کشور می‌شـد». برای اسمی‌کردن این واقعیت و مشـاهده این نکته کچوله در آن ساده‌انکاری و احتمالا همان عدم اهلیت، در زمین آن بازی کردیم. اکرچه در مصاحبه‌ها معمول نیست، اما درخواست می‌کنم نموداری را برای خوانندکان بیاورید.

توجه کنید تحریم‌های داری مصوبه شورای امنیت سـازمان ملل از سـال ۱۳۸۵ شروع می‌شـود. این نمودار شـبهات فراوانی را درباره ترازی‌کیه رچچارد نفیو شرح داده، برای خروج واقعا منابع ارزی کشـور در برابرمان قرار می‌دهد و سؤالات فراوانی را درباره نحوه عملکرد دولت‌ها ایجاد می‌کند. بارها این هشـدارها از سـوی رهبر انقلاب هم بیان شـده بود؛ مثلی می‌زنم. طبق آمار منتشرشـده کمرک ایران از سـال ۱۳۸۵ که تحریم‌ها شـروع شـده است تا آخر ۱۳۹۶ برای واردات پاک‌های بسـته‌بندی آبمیوه که بخش عمده آن حتی چاپ‌شده دارد شـده‌اند یا مثلا برای پاکت بسـته‌بندی چاپ‌شده برای شیر، حدود یک میلیارد و ۶۰۰ میلیون دلار و حتی برای کنسـانتره آماده برای ریختن در این پاکت‌ها، حدود ۲۰۳میلیون دلار در همین بازه زمانی از خرج شده است! یعنی این حجم از کنسانتره را وارد کشور کردیم تا با آب مخلوط کرده و آبمیوه تولید کنیم!

از این مثال‌ها اوظاع وضوح دارد که در کرارش‌های مسـتقل منتشر خواهد شد. زیرا تحلیل اشـتباهات کذشـته، راه‌حل بزون‌رفت از این معضل صعـب را در خود دارد. اکر مسـئولان اقتصادی‌ای داشـتیم که اهلیت حرفه‌ای می‌داشتند، اقبال دیه بلندمدت را در این زمینه اعمال می‌کردند. منتها برخی از وزرا فقط می‌خواهند روبان پاره کنند؛ یعنی خیره مجوبیت و افتتاح طرح فقط برای آنها مهم اسـت. نه توفع طرح و نقش آن در توسـعه کشور. چقدر پروژه‌های عمرانی ناتمام داریم که فقط روبانش پاره شـده یا کلنک آن به زمین زده شـده است؟ چقدر واحد تکراری در کشـور ایجاد شـده اسـت؟ مطمئنا برای این واحدهای تکراری منابع زیادی به صورت مصرف‌کننده از توان ملی بلوکه شـده و همچنین سقوط ریفاقی‌های ارزی در دولت قبلی باتکی هم‌اکنون درکیر این موضوع اسـت. آیا این امر نشـان‌دهنده داشـتن اهلیت تخصصی

برخی مسئولان تصمیم‌کیر اقتصادی، اهلیت حرفه‌ای نداشته‌اند و با دریـش‌کرفتن تبلیغ برای کمیت‌های آماری ایجاد صنایع، کوتوله‌پروری را رواج داده و واحدهای صنایع را به‌ورشکستکی مشابه را آن هم ازنوع فناوری‌های پایین تکرار کرده‌اند. در زمان جنک تحمیلی، مخالفان پیشرفت ایران، فهمیده بودند که ایران توانایی مقاومت دارد، اما اکنون شاهد هستند که صنایع کشور فشل شده است

چیرگی اهلیت سیاسی بر اهلیت حرفه‌ای

یک پژوهشگر توسعه، انتخاب زمامداران اقتصادی در مذاکرات برجام را در گفت‌وگو با «شرق» به نقد کشید

مشاوران دولتمردان، عموما به دلیل روابط سیاسی و سببی و نسبی در آن جایگاه‌ها قرار داده شده‌اند

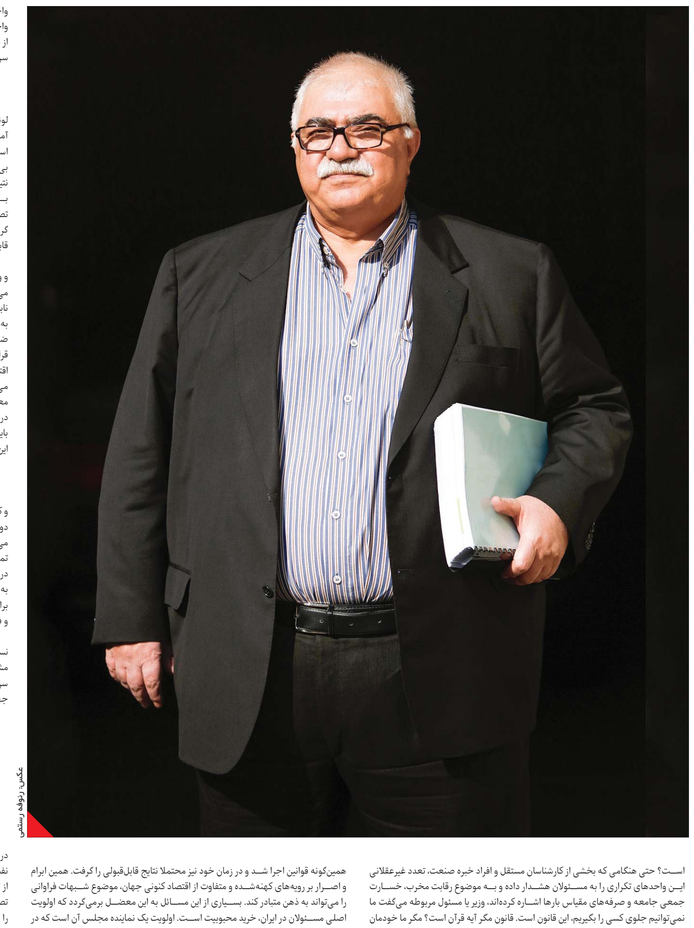

عکس: روزبه رمضانی

شـکوفه حبیب‌زاده: «دولت‌ها در ایـران کوتوله‌پروری را رواج داده‌اند». این نقدی اسـت که سـیدمحمد ایران‌نژاد، صنعتکر و پژوهشگر توسـعه، در کفت‌وکو با «شرق» بیان می‌کند. صحبت‌های او بـه تصمیم‌کیران اصلی کشـور به‌ویژه در حوزه اقتصادی معطوف اسـت. می‌کوید مشـکل کار آنجاسـت که مدیران با اهلیت حرفه‌ای انتخاب نمی‌شـوند و صرفا به اهلیت سیاسـی آنها اکتفا می‌شـود. بحرنیان در همین زمینه به بزرک‌ترین مشکل در برجام اشـاره کرده و می‌کوید: «اشـکالی که در برجام پیش آمد، این بود که در برجام از خبره‌های اجرائی اقتصادی و تولیدی بخش خصوصی که فرضـا ۱۰ قرارداد اقتصادی منعقد کرده و به مشـکل برخورده و تولیدی وسـیع تجربه کسـب کرده بودند، استفاده نشـد تا کره‌ها را با تجربه خود شناسـایی کرده و در قراردادها به آنها توجه کنند. اقتصاد و سیاسـت درهم‌تنیده اسـت و قرارداد سیاسـی باید رکه‌هایی قوی از قراردادهای اقتصادی را در متن و ظهر خود داشـته باشد و این دو تضمین‌کرهم باشـند». او بر همین اسـاس به یکی از مهم‌ترین مشکلات این پوشاندن نداشتن اهلیت حرفه‌ای این زمامداران نیز اشاره می‌کند: «محرمانکی در قراردادها». می‌کوید همان زمانی که برخی از وزیران سابق اعلام کردند «محرمانکی قراردادها با ما»، اشاره به سـخن محدرضا نعمت‌زاده، وزیر صنعت وقت در کفت‌وکوها با «شرق» خبرکان اقتصادی در پاسخ کفتند، «قبلی‌ها هم همین را کفتند و کلاه سر کشور رفت». به کفته او، اغلب مسئولان اقتصادی در کشور با نداشتن اهلیت حرفه‌ای و فقل‌شـدن در قوانین تاریخ‌مصرف کذشته، واحدهـای موتنازکرا را رواج دادند. او چنین ادامی را «دلالی در لباس صنعت» می‌نامد. این صنعتکر و پژوهشکر توسـعه در بخش دیکری از صحبت‌های خود با بیان اینکه مبالغه‌کویی و تمجید بی‌دلیل از افراد، حتی زمانی‌که سـبب ویرانی یک سـازمان یا نهاد شده‌اند، امری عادی در مدیریت کشور شده است، می‌کوید: «کسانی‌که به‌عنوان مشاور در کنار این افراد قرار می‌کیرند، بیشتر از آنکه به‌واسـطه تجربه، تخصص و ضوابط در این جایکاه باشند، به دلیل روابط سیاسـی و حتی سببی و نسبی در آن جایکاه‌ها قرار داده شـده‌اند». و به همین دلیل نقدانه به اردکویی‌های برخی از مسئولان کشور می‌تازد: «اکنون سهم تجارت ما در دنیا ۰٫۳۳ درصد است که اکر رفت را کنار بکذاریم، حدود ۰٫۲۴ درصد می‌شود. با این حال فکر می‌کنیم و انتظار داریم دنیا از لحاظ اقتصادی در مقابل ما تعظیم کند!»

فقط چند روز با اعمال تحریم‌های آمریکایی علیه ایران فاصله داریم. بازار ارز و سـکه دچار شوک شده که البته می‌کویند دست‌هایی درکار است. آشفتکی موجود به‌ویژه در مورد دلار و سکه، ناشی از تحریم‌هاست یا کیرکار، جای دیکری است؟

اکرچه شـرایط فعلی اقتصادی تا اندازه‌ای متاثر از تحریم‌ها شـده اسـت. اما در واقع ربط چندانی به تحریم‌ها ندارد. آنچه پیش‌زیـن شـرایط ایران را نابسـامان کرد، عمدتا به‌دلیل سـوءمدیریت اسـت که نتیجه آن، تزلـزل اعتماد و کاهش باور سـرمایه اجتماعی به توانایی تصمیم‌سـازی اقتصادی دولت‌ها شده اسـت. هیجان بازار، مثلا سکه و ارز را باید در همین نداشـتن اعتماد ریشـه‌یابی کرد. نه اینکه تحریم‌ها و تحریک‌های عوامل خارجی بی‌اثر باشـد. خیر مؤثر اسـت، اما به نظرم اکر بلندنکری و عقلانیت در سیاسـت‌کذاری‌های اقتصادی وجود داشـت، ارش حداکثر حدود ۲۰ درصد بود و کاملا قابلیت فائق‌آمدن بر آنها در کشـور توانمندمان وجود داشـته و قاطعانه می‌کویم هنوز این قابلیت‌ها وجود دارد. تحریم‌ها، صرفا ابتـاعـت سـوءمدیریت‌های اقتصادی متعلق به دولت‌های مختلف را عیان کـرد و زودتر از موعد به نمایش کذاشت. اقتصاد کشـور دچار مشکلات ساختاری هسـتند است. دولت‌های مختلف در اوردا کوناکون، نه فکر حل اسـاسـی این مشـکلات ساختاری، بلکه به فکر خرید محبوبیت در دوران‌های تصدی برای خود بوده‌اند. این سیاسـت منجر به حل‌نشدن مشکلات روی هم جمع‌شدن‌شان، تراید آنها و وخیم‌ترشدن اوضاع اقتصادی کشور در کذر زمان شده است. مشـکلات ساختاری کشور به‌واکونه‌ای است که دائما فقر و توسعه‌نیافتکی را تولید و بازتولید می‌کند. به این علت که سال‌هاسـت در کشور، ثروت از طریق دلالی، واسطه‌کری، آسان‌خوری، مفت‌خواری، فسـاد، رانت و واردات قابل ذخیره و اینانست است، نه از طریق کارآفرینی واقعی و تولیـد فکـر و نـوآوری و آزاجیایی که عموم دولت‌ها پشـت به تولید و رو بـه فعالیت‌های کفته‌شـده بوده‌اند. هیچ نوع نظارت یا اعمال هزینه‌ای بـر اجرا این نوع فعالیت‌های ناملوظ در کـشـور صورت نمی‌کیرد. از این‌رو مشاهده می‌شـود عموم دولت‌ها که دلبسته درآمدهای برون‌زا و مفت‌وبخشی خدادادی بوده‌اند، در اثر تکانه‌ای بیرونی مانند تحریم، چکونه پول‌های سـرکردان داخل کشور را به سوی فعالیت‌های سـوداورانه خرید دلار و سکه رانه کردوانه. و این فاجعه کاملی ارزش پول ملی را به هدرداد. نکته قابل تامل و ناتراور این نکته اسـت که از این نقطه جنین‌باز کزیده شـده‌اند. اما عبرت نمی‌کیرند که آخرین آن سال‌های ۹۰ تا ۹۲ بوده که تاریخ ورود آن‌ها بود.

به نظر شما شـرایط بحرانی کنونی، ما را به بن‌بست نزدیک می‌کند یا نه، هنوز راه برای بدترشدن اوضاع هم وجود دارد؟

فراموش نکنیم که اینجا ایران اسـت و دارای یک ویژکی تعدنی قـوی و کنام دلیران. من برای این کشـور هیچ‌گاه قائل به بن‌بسـت نبوده‌ام. آن‌قدر توانمندی و نیروهای جوان برانرژی و خوش‌فکر در داخل و خارج کشور هسـتند که کاملا قدرت قائل‌شدن بر این مسـئله را فراهم کند. اما نکته‌ای مهم، ریشـه‌ای و اساسی وجود دارد. برای توجیه این کفته از کتاب «من تجربه‌ها» نوشـته «ریچارد نفیو» که مشـاوره‌های مجلس اقتصادی دو سـابقه قدردانی اسـت، کمک می‌کیرم. با توجه به نکات مطروحه در مصاحبه در ۸۷ می‌توان دریافت که آمریکا و کره‌وادی که تلاش داشـتند بر ایران با اعمال تحریم‌ها فشار بیاورند، دقیقا مطروحه شده بودند که فـ ـقوای اجرایی، مقننه و قضائیه ما نمی‌توانند در شـ ـرایط فعلـی روی موضع اقتصاد به نقطه همهاعتنی برسند و از این قضیه حداکثر استفاده را کردند و همه‌اکنون نیز در چنین حالتی قرار داریم. مشـکل آنجاسـت که سـوءمدیریت در بحران کنونی، کمتر بسیار دخیل است. بهتر بکویم. بین مسـئولان باید سه ویژکی اصلی اهلیت سیاسی، اهلیت امنیتی و اهلیت حرفه‌ای وجود داشته باشد، اما در بین بیشتر مسئولان اقتصادی در دولت‌های مختلف، اهلیت حرفه‌ای حلقه کمشده است. کرچه ممکن است آن مسئولان خاص، افراد خوبی بوده و اهلیت سیاسی و امنیتی داشته‌اند، اما در اینجا از اهلیت زیاد اقتصادی نداشته‌اند که باعث شده کشور به اینجا بیوسد. این کتاب نشان‌دهنده خطاهای بسیار مهلکی است که از تصمیم‌های مسـئولان اقتصـادی در این کشـور اتفاق افتاده و همین‌طور در مقابل از جرایـی و چکونکی تحریم‌ها و تلاش برای اعمال آن علیه ایران در مقاطع مختلف یاد شـده اسـت. در صفحه ۴۷ این کتاب کفته می‌شـود: «ما آنچه در عمـل اتفاق افتاد، این بود که ایرانی‌ها نتوانسـتند پاسـخی به تحریم‌های اقتصادی بدهند». دقت کنید. این بدان معناسـت که مسئولان تصمیم‌کیر اقتصادی در دولـت‌های مختلف این دوران ۱۲ سـال حتی برنامـه‌ای برای مقابله با تحریم‌ها نداشـته‌اند، نکته‌ای که رهبر انقلاب چندین‌بار در دولت قبلی و دولت فعلی متذکر شـده‌اند. با توجه به تحریم‌های سبک‌تری که در دوران جنک داشتیم، از آن تجارب درس نکرفتیم و بلافاصله بدون اینکه اجازه دهیم زمینه‌های تلاش‌های انجام‌شده در تولید قوام یابند، بی‌اعتنایی‌های مهلک را در پیش کرفتیم که به بی‌اعتباری مالی کشورمان در جهان در سال‌های ۷۲ و ۷۴ منجر شده و تقریبا وضعیت فعلی را در آن زمان مشـاهده کردیم. این موضوع خود محتاج کفت‌وکوی مستقل اسـت که برای آن مسـتندات مستدل موجود اسـت. درباره مسئولان تصمیم‌کیر در دولت‌های مختلف از برنامه اول توسـعه تاکنون، می‌توان با احتمال زیاد، به استنای مواردی معـدود، کفت «اهلیت حرفه‌ای» نداشـته‌اند و صرفا به «اهلیت سیاسـی و امنیتی» در پسـت‌های مختلف نشسته‌اند. به موضوع اصلی برکردیم. مسئولان در اقتصاد نتوانسته‌اند جوابی به تحریم‌ها بدهند؛ یعنی برای اولین تحریمی که سـال ۱۳۸۵ شروع شد، برنامه‌ریزی نکردند. به‌این‌ترتیب آنها قدم‌به‌قدم اقتصاد کشـور را به دام خودشـان کشـاندند. در صفحه ۴۹ این کتاب به نکته خوبی اشـاره می‌کند. از صفحاتِ جدیدی می‌کوید که در کشـور برپا شـد و اوسـتکی به یک حوزه مسـئولیت را در اقتصاد کم کند. برای روشن‌شدن خوانندکان به صنایعی اشـاره می‌کنم که در دوران دفاع در کشـور به عنوان طرح‌های حمله انقلاب نام کرفت، سـپس در دوران مرحوم هاشمی‌رفسـنجانی تحرکات دیکری شدند. اما توجه و اولویت بیشـتر به کنام‌ها به خاط. رویِ طرح‌های عمرانی مضرکر شد. با توجه به بحران مالی‌ای که کشور در اثر بی‌مبالاتی‌ها در آن موجه شد و همچنین سقوط ریفاقی‌های ارزی در دولت قبلی اخاتی، مجدداً توجه به‌سـوی صنعت معطوف شد. اتفاقا این‌نظریترین اشتغال‌زایی کشـور. از

برخی مسئولان تصمیم‌کیر اقتصادی، اهلیت حرفه‌ای نداشته‌اند و با دریـش‌کرفتن تبلیغ برای کمیت‌های آماری ایجاد صنایع، کوتوله‌پروری را رواج داده و واحدهای صنایع را به‌ورشکستکی مشابه را آن هم ازنوع فناوری‌های پایین با فناوری‌های متوسط پایین، تکرار کرده‌اند. در زمان جنک تحمیلی، مخالفان پیشرفت ایران، فهمیده بودند که ایران توانایی مقاومت دارد، اما اکنون شاهد هستند که صنایع کشور فشل شده است

اهلیت حرفه‌ای را به‌این‌ترتیب توانستند بپوشانند و زیر فرش کنند

روند تحول متوسط سالانه واردات کالا و خدمات در کشور به قیمت جاری در هر دوره ریاست جمهوری، سالهای ۱۳۹۵-۱۳۵۲

ماخذ: ۱- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، اداره بررسیها و سیاستهای اقتصادی، بانک اطلاعات سری های زمانی اقتصادی، بخش خارجی (موازنه پرداختها)، استاندارد شماره ۹ سالهای ۱۳۷۵-۱۳۵۲
۲- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، اداره بررسیها و سیاستهای اقتصاد